

SZEMLE

A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1850—1870. Tanulmányok és adatok a Kárpát-medence etnográfijához. Szerkesztette SÁNDOR István. Bp. 1977. Akadémia Kiadó. 1100 l.

Évekkel ezelőtt ismételten felmerült a segédtudományok, ezek sorában a szakbibliográfiák és általában a hazai bibliográfiai szakirodalom „rangemelésének” kérdése. Hosszabb ideje nem találkozunk ezzel a probléma-felvetéssel. Feltehetően nem azért, mintha minden megoldódott volna a segédiródalom, a szakbibliográfiák házatáján. Inkább arra következtethetünk, hogy ezen a területen fontosabb munkálatok egész sora készül és jelenik meg. Elegendő az irodalomtudományi bibliográfia két, közelmúltban kiadott kötetére, a sajtótörténeti bibliográfiára, több néprajzi bibliográfiai kiadványra utalnunk.

A hazai néprajztudományi bibliográfiák terén Sándor István elsők között írta be nevét a műfaj irodalmába. Az ő fáradhatatlan gyűjtő és feltáró munkájának köszönhető *A magyar néprajztudomány bibliográfiája* (1945—1954, 1955—1960, illetve 1850—1870) eddig megjelent három kötete. Ez utóbbiról szól ismertetésünk.

A munkáról írt recenziójában Vágh Mária (*Egy néprajztudományi bibliográfiáról*. Magy. Nemzet 1977. júl. 22; 9.) a többi közt ezeket írja: „A bibliográfus az a szakember, aki összegyűjti az egyes szakmák, tudományágak különböző folyóiratokban, könyvekben, újságokban szétszórta friss vagy éppen régi írásait. A jó bibliográfus tehát a tudomány névtelen hőse. Néha előfordul, hogy egy bibliográfia önmagában is tudományos mű. Elmondhatjuk ezt Sándor István most megjelent kötetéről.”

Valóban elmondhatjuk, persze annak előrebocsátásával, hogy az alapvető bibliográfiai munkák szerkesztői-szerzői korántsem „névtelen hősei” a tudományos kutatásnak. Maguk is alkotó, résztvevő, formáló tényezői az illető tudománysszakok fejlődésének.

Ilyen alkotó, tudós-bibliográfus a néprajz, nyelv kutatás, szociográfia és szociológia, irodalomtörténet és irodalomtudomány terén is tevékenykedő szerző, aki a rokonsági tudományok határterületein is foglalatoskodva, alakította ki azt a tudományos alapot, amelyre ez a nélkülözhetetlen bibliográfiai kézikönyv épült.

Gazdag és változatos életmű eddigi kiemelkedő bibliográfiai teljesítményéhez érkezünk el ezzel a kiadvánnyal. Érdemes és indokolt tehát legalább főbb vonásaiban értékelgetnünk a több mint ezer oldalas munkához vezető utat.

Sándor István, a hazai néprajztudomány, a magyar néprajztudományi bibliográfia tudós művelője több mint négy évtizednyi fáradhatatlan munkával érkezett ehhez a teljesítményhez. Ebben a művében szinte kitapinthatóan együtt van élete három fő időszakának minden fontosabb meglátása, tapasztalata, a tárgyalt korszakra vonatkozó néprajztudományi gyűjtési-kutatási eredménye.

A szerző életútjának első fontos szakasza Mezőkövesdhez, hat éves itteni tanárkodása időszakához fűződik. Ekkor — 1930 és 1936 között — ismerkedett meg a társadalomkutatás alapelemeivel. Ezekben az években bontakozott ki szociológiai-szociográfiai érdeklődése. Ekkor ismerkedett meg Gyórfy Istvánnal, aki ez idő tájt Mezőkövesden is kutatott. Mezőkövesd szociális viszonyairól már 1936-ban társ-szerzős emlékiratot írt. Később tanulmányt közölt a matyók nyelvéről, nyelvi sajátosságairól, életkörülményeiről. Évtizedek múltán sem hűtlen a mezőkövesdi alaplélményhez. 1976-ban gyűjtésében és szerkesztésében jelenik meg az itteni helytörténeti kutatás tanulmány- és dokumentumkötetének (*Mezőkövesd város monográfiája*. Mezőkövesd—Miskolc 1976.) „antológiaszerűen szerkesztett néprajzi része”. A „mezőkövesdi évek”-ből való szociológiai-szociográfiai érdeklődést és megfigyelő erőt magával vitte következő állomáshelyére, Szegedre, s ez az alapállás világosan felkísér-

hető a szóban levő bibliográfiai gyűjtemény nem egy fejezetéig bezárólag. (L. *Statistika I/c.*, *Etnogenezis VIII.*, *Migráció és települések XI.*, *Népszokások XXXVIII.*, *Népi írásbeliség LI.*, *Munkásfolklor LII.* fej.)

Sándor István 1936-tól egy évtizeden át a szegedi Tanárképző Főiskola tanára volt. Szeged ekkori egyetemi és főiskolai környezetében a mezőkövesdi indítás tovább mélyül és differenciálódik. Az említett szociológiai-szociográfiai érdeklődés itt kapcsolódik össze a későbbi életművéből és munkamódszeréből ismert rokntudományi elemekkel. Irodalomtörténeti és néprajzi érdeklődése kitágul. Ezen a szakaszon érlelődik meg benne, hogy széles körű érdeklődése középpontjába a néprajztudományi munkát állítsa.

Erre — döntő mértékben — akkor kerülhetett sor, amikor 1946-ban a budapesti Néprajzi Múzeumhoz került, ahol közel negyedszázadon át, tudományos osztályvezetői, illetve főmunkatársi minőségben működött. Itt, a Magyar Néprajzi Múzeum könyvtárában, szaktudományi környezetben feltárul előtte a magyar néprajztudományt foglalkoztató fő kérdések egész munkaterülete.

„A munka hatása alatt — olvassuk tudományos életrajzában — alakult ki tudománytörténeti érdeklődésem, amely előbb a Könyvtár — Kelet-Közép-Európa e leg gazdagabb néprajzi szakkönyvtára —, majd a Múzeum, végül a magyar néprajz tudomány sajátosságaira terelte figyelmemet. Így készültek el történeti muzeológiai tanulmányaim, Xántus tanulmányaim [*Xántus János. Monográfia. Bp. 1970.*] ... így készült el a Györfy István Matyó népviselet [Bp. 1965] című művének zárófejezeteként megjelent matyó bibliográfiám... A fentiek mellett a Néprajzi Múzeum könyvtárának egyre szélesebb feladatai terelték figyelmemet bibliográfiai teendőinkre. A néprajz [értsd ekkor: a szerző néprajzi múzeumi működése kezdetén] néhány szakfolyóiratunk mutatóin kívül nem sok tájékoztató művel rendelkezett. A tájékoztatás éppen a néprajz területén rendkívül szerteágazó, sokoldalúságot igénylő feladat, ... az eligazító irodalom hiányossága változatos feladatok elé állított. Így készültek tudományos igényvel tematikus és éves bibliográfiai felméréseim, egyes kutatók életművének bibliográfiai bemutatásai, ... és a tudományos tájékoztatás standard etnográfiai műveiből nyújtott összeállítás. [L. Szentmihályi J. — Vértessy M.: *A tudományos kutatás kézikönyve. Bp. 1963. 323—340.*] Ilyen előzmények után jött létre a magyar néprajztudomány összefoglaló bibliográfiájának terve, amely eddig három kötetet felölelő kiadványként

valósult meg, s mint a Magyar Tudományos Akadémia által »kiemelt feladat«-nak minősített munka folyik tovább.” (Utalás szerző előkészületben levő, mintegy 10 ezer bibliográfiai tételt felölelő *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1790—1849* című kötetre.)

Így érkezett el tehát a magyar néprajztudomány neves bibliográfusa és tudományos kutatója az ismertetésünk tárgyát képező „harmadik kötet”-hez, *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1850—1870* című munkához.

A bíráló ebben az esetben igen előnyös és szerencsés helyzetben van. Olyan ritka bibliográfiai standard-műről adhat számot, amellyel szemben nem emelhető lényeges kritikai észrevétel. Olyan munkáról van ez esetben szó, mely teljesítménye, kutatási és szerkesztési eredményei alapján a hézagpótló kézikönyv szerepét tölti be nemcsak napjaink szorosan vett néprajzi, s tegyük hozzá egész sor rokntudomány munkájában, de egyben elsőrendű feldolgozási mintát nyújt a további néprajztudományi bibliográfiai gyűjtemények és feltárások számára. Nyilvánvaló, hogy ezt az eredményt ennél a kötetnél kell különösképp hangsúlyoznunk, mert ezt tekintjük a szerző által készített három időszak-feldolgozás közül a legteljesebbnek és jelentősebbnek.

Amikor a hatvan bibliográfiai fejezetre bontott, több mint tizenhatezer tételt tartalmazó művet a magyar néprajztudományi bibliográfiai kutatás egyik kiemelkedő alkotásaként értékeljük, a szélesen tagolt fejezet-sorozatból kivált a földművelésre (XVIII.), a népviseletré (XXIV.), a néphitre (hitvilág, XXXV.), a népszokásokra (XXXVIII.), a jogra (XXXIX.) valamint a népköltészetre és népi prózára (népdal, ballada, monda, népmese — XL., XLI., XLIV., XLV. és XVII.) vonatkozó fejezetek anyagát emeljük ki. Szemléltetően tükrözik ezek a fejezetek, de a továbbiak is, a szerző kiváló tárgyköri jártasságát, a határterületi összefüggéseket mindenkor szem előtt tartó kivételes szerkesztői erőnyeit.

A kérdéseket nem a néprajzkutató alappól vizsgáló és közelítő recenzens nyilván felvethetne egy-két kisebb szerkezeti sorrendi kérdést. Így — a történeti bibliográfiai gyakorlatára hivatkozva felvethetné az általános rész hiányát, de ettől a magyar néprajztudományi bibliográfia sajátos szerkezeti struktúrája következtében mindjárt el is tekint. Más kérdés, hogy miért fordul elő kissé szörványosan az ún. nemzetiségi anyag. Ezt a kategóriát egyébként a szerző nem használja, az előfordulásoknál „más hazai népesoportok”-at, „más népek”-et, (VIII. C és D., és X. J.) említ. Talán kifejezőbb lett volna a *Magyar Történeti*

Bibliográfiában alkalmazott „magyarországi nem magyar népek” fogalom használata. A fontos Társadalom (XXXIV.) fejezet érdemes lett volna előbbre hozni. A bírálattunk más részén kiemelt népköltészeti-népi prózai részt talán érdemes lett volna közös fő fejezetben, természetesen az egyes műfaji alfejezetek (a kiadványban önálló fejezetek) eddigi sorrendjében tárgyalni.

A fenti részlet-megjegyzések azonban mitsem változtatnak a bíráló egyértelmű, nagyrabecsülő értékelésén. Sándor István *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1850–1970* című munkája az utóbbi évtizedek egyik igen jelentős szakirodalmi gyűjteménye, melynek tudományos és gyakorlati jelentősége egyre növekszik majd az idők folyamán.

KEMÉNY G. GÁBOR

Jakó, Zsigmond: Philobiblon Transilvan. Cu o introducere de prof. dr. Virgil Câdea. București, 1977. Editura Kriterion. 511 l.

Jakó Zsigmond kolozsvári történettudós évtizedek óta nagy szakértelemmel, példamutató módszerességgel és töretlen lelkesedéssel kutatja Erdély művelődéstörténetét. Kutatásai több vonatkozásban túlmutatnak az erdélyi magyar nemzetiség történetén. Összetett eredményei a román régiség kutatói számára is igen hasznosak, és eleget tesznek a korszerű, összehasonlító történeti-művelődéstörténeti vizsgálatok követelményeinek.

Jakó tanulmányainak magyar nyelvű gyűjteményét (*Írás, könyv, értelmiség*. Bukarest, 1976. Kriterion) ezért örvendetes és dicséretes módon gyorsan követte a román kutatók és olvasók számára megjelentetett *Philobiblon Transilvan*. A kötetet kitevő 11 írás a könyvkultúra témakörében érdekes magyar–román kapcsolatokra, kölcsönhatásokra mutat rá. Ezek közül mindössze három jelent meg eddig román nyelvű szaklapokban. (*Az 1544. évi román katekizmus nyomában, A balázsszalvi nyomda kezdetei, A Cipariu-könyvtár kialakulása és története*, melynek egyes részletei voltak eddig olvashatók románul). A most először románul napvilágot látott többi nyolc dolgozat egyfelől az erdélyi nyomdatörténet új forrásainak felfedezésével, illetve az eddig ismert dokumentumok újszerű és átgondolt elemzésével vezet új eredményekhez (*Szeben latin betűs könyvnyomtatása a XVI. században, Erdélyi féniks*). A többi tanulmány pedig a könyv- és könyvtártörténet köré csoportosítható (*Várad helye középkori könyvtártörténetünkben, Erdély és a Corvina, A nagyenyedi*

Bethlen Kollégium könyvtárának kezdeti és első korszaka (1622–1658), Köleséri Sámuel havasalföldi bibliofil és tudományos kapcsolatai, A székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár története, Könyv és könyvtár az erdélyi magyar művelődésben). A tanulmányok fordítói: Livia Bacăru és Kiss András pontos és lelkiismeretes munkát végeztek. A kötetet lezáró igen hasznos névmutató lexikont Luminița Stoichițescu állította össze.

A könyvhöz dr. Virgil Câdea professzor írt bevezetőt, amely magyarul *A Hét* című lapban olvasható (1976. dec. 17. 51. sz. 9. l.). Ebben a magyar és román nemzet hagyományában megfigyelhető párhuzamos és egységes jelenségeket a következőképpen magyarázza: „Mindezek nem véletlenszerű egybeesések olyan, egyébként különálló kultúrák között, amelyek az egymástól eltérő nyelvi, vallási, ideológiai és politikai beállítottság okán más-más úton fejlődtek. A sajátosságok objektív figyelembevételével fény derül arra, hogy a társadalmi osztályokra és rétegekre való tagolás, amely jellemző a Kelet-Európában olyan sokáig eltartó középkorra, a nemesség és egyház monopóliuma a művelődési életben, a kedvezőtlen körülmények, amelyek az Erdélyt körülvevő s az itt élő közösségekre politikai nyomást gyakorló nagy birodalmaknak tulajdoníthatók, a szükségszerű fejlődés, amely igényelte a nép nyelvén írott művekkel való tanítást, a felvilágosítást — mind olyan tényezők, amelyeknek óhatatlanul egybevethető eredményekhez kellett vezetniük.” A kölcsönhatások a két kultúra európaizálódása szempontjából is fontosak. A Köleséri Sámuelról szóló tanulmány világosan bemutatja pl., hogyan közvetítette Köleséri a legmodernebb nyugat-európai áramlatokat Havasalföldre.

A tanulmányok tartalmi megállapításainak összefoglalásától most eltekintünk, mivel azok magyar nyelvű változataival a *Magyar Könyvszemle* már foglalkozott (1977. 397–398). Csupán azokra a módszertani tanulságokra szeretnénk rámutatni, amelyek Jakó kutatásai nyomán a román és magyar tudománytörténészek számára különösen fontosak. A tanulmányok mindegyike figyelmeztet az erdélyi, román és százsz dokumentumok feltárásának és komplex történeti szempontú elemzésének fontosságára. Hogy csak egyetlen példát említsék, Bánffi Dénes 1752 decemberében készített könyvjegyzékében bukkant rá Jakó Zsigmond az 1544. évi „rejtélyes” román katekizmusra, amelynek XVIII. századi meglétét ez alapján teljes biztonsággal állíthatjuk. A román dokumentumok értő feltárása hasonló módon lehet tudománytörténeti kiindulás az erdélyi kapcsolatok

szempontjából. Pl. Cipariu iratanyaga és levelezése az első 1848 előtti és meglehetősen épségben fennmaradt román tudományos könyvtárnak a formálódását mutatja, és rögzíti Cipariu egyedi könyvvásárlásait is. Végül, a források kölcsönös felhasználásának a szükségessége mellett, Jakó írásai tanulságosak abból a szempontból is, hogy figyelmeztetnek a könyvtártörténeti kutatások rendkívüli fontosságára a mai kultúra és népművelés szempontjából is. Románia viszonylatában is meg kell történnie az ország könyvöröksége értékfeltárásának a múlt igazabb megismerése érdekében, és ez nem valósulhat meg másképpen, csak a magyar, román és szász nemzetiség régi könyveinek módszeres feldolgozásával. Az egyes könyvtárak „az illető nemzetiségek művelődésének eredményeként jöttek ugyan létre, de ma az egész ország tudományosságának kell őket használnia” — figyelmeztet a *Könyv és könyvtár az erdélyi magyar művelődésben* c. tanulmány.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Jakó Zsigmond román nyelven megjelent kötete mind tartalmában, mind pedig módszerében úttörő módon, új perspektívákat nyit a román kultúrtörténelem előtt, igazolva, hogy a nemzeti önmegismerés csakis az együttélő népek közös hagyományainak „ébredésével” lehet igazán eredményes.

VÁSÁRHELYI JUDIT

Wehli Tünde: Az admonti biblia. (Wien, ÖNB Cod. s. n. 2701—2). Budapest, 1977. Akadémiai Kiadó, 112 l., 67 t. (Művészettörténeti füzetek 11.)

Az Enns folyó jobb partján, Stájerországban fekvő Admont nevét viseli az a kétkötetes óriásfolió nagyságú, gazdagon festett Biblia, melyet egykor a Gebhard salzburgi érsek által 1074-ben Szent Balázs tiszteletére alapított bencés monostorban őriztek. A monostor maga a gregoriánus reform, a cluny szellem híve volt. Ezt a szakirodalomban több néven ismert kódexet tízre ki megfelelő előtanulmányok után alapos vizsgálódás tárgyává Wehli Tünde most kiadott kismonográfiájában. Neveztek ezt Gutkeled bibliának, a csatári bencés apátság kegyurairól; Gebhard bibliának, mintha Admont alapítója ajándékozta volna; csatári bibliának, ahol egy ideig hazánkban őrizték. A kódex eddig a leghosszabb időt Admontban töltötte, 1937-ben került vétel útján a bécsi nemzeti könyvtárba. Néhány lapját nemrég fedezték fel, ill. azonosították a párizsi École des Beaux-Arts-ban levő töredékekkel.

A művészettörténész Wehli Tünde elsőként a kutatás állását vázolja fel. Először a külföldi, elsősorban osztrák kutatás eredményeit foglalja össze, majd a hazaiakat. „A kódex stílárius alapon a salzburgi Szent Péter bencés apátságban működő scriptorium egyik legkiválóbb, a 12. század második negyedéből származó emléke” — írja (10. lap).

Az eddigi hazai szerzők megállapításai-val szemben szilárdan vallja, hogy nem bajor munka, nem tartható a csatári vagy a pécsi műhelyben létrejött műremeknek stb.

A kódex történetét egészen röviden tárgyalja. Véleménye szerint a biblia elkészülését követően közvetlenül vagy nem sokkal ezután Salzburgból kerülhetett Magyarországra. Hihetőnek véli, bár semmi biztos adata nincs erre, hogy a salzburgi érsekség ajándékként kerülhetett valamelyik magyar királyhoz, tőle pedig a Gutkeledekhez, de az is elképzelhető, hogy Admonton keresztül jutott hazánkba, amikor az ott nevelkedő Zsófia, Vak Béla leánya, hazahozatalára fivére, II. Géza csapatot küldött Admontba és Zsófia helyett a bibliával tértek vissza. A kódex csatári birtoklását a 12. század közepétől kezdve egy évszázadon át a bibliahá bejegyzett okmányok igazolják, az utolsó e sorban a Farkas vassvári zsidónál történő elzalogosítás tényét rögzítő feljegyzés, nem tudjuk azonban, hogy az ő kezén hová tűnt el, talán az admonti kolostornak adta el. A 15. század óta biztosan Admont az őrzőhelye.

Bővebben foglalkozik a kódex *festményeinek stílusával*. A főmester kezevonásán kívül még öt kéz munkáját tételezi fel, a vezető mesteren kívül hárman segédkeztek a képek festésében, és további két kéz készítette az iniciálékat (17. lap). Az ottónikus és a középbizánc képépítés egyaránt felismerhető, valamint más hatások is, az illusztrációkban.

A festéstechnikát és a színeket is röviden elemzi a kismonográfia. Először természetesen a kódex szövege készült el, azután követte az illusztrálás.

Részletesen vizsgálja a kódex ikonográfiai programját és annak gyökereit, keletit és nyugatit egyaránt.

Keletkezésének korát taglalva I. Konrád salzburgi érsek (1107—1147) kormányzásának második felét állapítja meg, aki a gregoriánus reform híve volt, s mint ilyennek menekülnie kellett székhelyéről. Eközben ismerkedhetett meg az itáliai eredetű óriásbibliákkal, mint a gregoriánus reform lecsapódásával, s hozhatott magával mintapéldányt Salzburgba. Keletkezésének körülményeit kapcsolatba hozza az ószövetégi istenbirodalom visszaillesztésére törekvő egyházi szemlélettel.

A kötetet hasznosan egészíti ki a bőséges jegyzetanyag, függelékként a biblia ábrázolásainak jegyzéke és a kódex leírása, valamint a rendkívül nagy tájékozottságról tanúskodó kódexmutató. A külföldi olvasót segíti az alapos német nyelvű összefoglalás (99–110. lap). A 67 fekete-fehér foto az elmondottak megértéséhez ad segítséget, kár, hogy néhány nem színes közülük.

A szerző kutatásait e kötetrel nem tekinti lezártnak, csupán kísérletnek a román kori könyvfestészet egy emléke alapos bemutatására. Ez, nyugodtan mondhatjuk, sikerült neki. Munkájának további célját jelenleg más megoldatlan problémák vizsgálataiban, a 11–12. századi nyugati illusztrált bibli ciklusok felkutatásában, meghatározásában látja (8. lap). A művészettörténeti továbbkutatás mellett érdemes lenne még a kódex textológiai (Vulgata-kódexcsalád) és paleográfiai vizsgálatát is elmélyíteniük az erre hivatott szakembereknek. Ehhez kitűnő alapot nyújt ez a kismonográfia, mely nemcsak összefoglalja az eddigi eredményeket, hanem számos helyen továbbviszi, teljesebbé teszi, kiegészíti azokat.

KOVÁCH ZOLTÁN

Tótfalusi Kis Miklós halotti kártája. TOLNAI Gábor és HAIMAN György tanulmányával. Bp. 1978. 109 l. Akadémiai Kiadó.

A halotti kárta egyleveles alkalmi nyomtatvány, mely Magyarországon a XVII. század második felében terjedt el, és a XVIII. században élte fénykorát. Legrégibb magyarországi példánya 1673-ból való. Több emlékünkhöz van a XIX. századi kártákból is.

A fenti kiadványnak tulajdonképpen melléklete a kárta egyetlen példányának hasonmáskiadása. Eredetije a kolozsvári Farkas utcai református templomban léckeretbe foglalva, üveggel védve a papi székek felett van elhelyezve. Bár az eredeti példányt a múlt század végén vászonra ragasztották, mai állapotában eléggé rongált, egyik verse a kezdő sor kivételével olvashatatlan, egyik szélét, bizonyára a múlt század végi bekeretezőskor, levágták. A kiadvány mellékletének papírméretét helyreállították, így a nyomtatvány eredeti méretű hasonmás.

Tiszta tanulmányozható tehát a kárta tipográfiai építkezésmódja, a reneszánsz díszes keretbe foglalt keskenyebb díszekkel kisebb kazettákra osztott mezők, bennük a bevezető életrajzi szöveg (titulus) és 30 latin nyelvű emlékvers; a szedés helyesírása, címbetűinek, különösen antikva és kurzív típusainak változata, a tördelés, a

nyomdai díszek sokfélesége. Mint általában a nagyméretű kártákat, Tótfalusi Miklós halotti kártáját is több részletben nyomtatták, az íveket a könyvkötő ragasztotta össze.

Minderről Haiman György ír a kötetben másodikként közölt kitűnő tanulmányában, ahol felhívja a figyelmet a kártáknak mint alkalmi nyomtatványoknak művelődéstörténeti és nyomdászattörténeti jelentőségére, és rövid történet áttekintést ad az alkalmi nyomtatványoknak erről a típusáról.

Maga a kötet ugyanis három fejezetből áll. Az elsőben Tolnai Gábor írt Tótfalusi Miklósról és halotti kártájáról. Tolnai Gábornak ismerjük már Tótfalusiról készült magvas írásait. Jakó Zsigmond néhány évvel ezelőtt szintén foglalkozott életpályájával, mikor *Erdélyi Féniks* címmel kiadta (Bukarest 1974.) Tótfalusi műveit, levelezését s a vele kapcsolatos irományokat. A nagyszerű kiadvány a halotti kárta bevezető titulusának és a kártaversek közül tizenkettőnek a fordítását is tartalmazza. Éppen ezért Tolnai itt roppant ónuralommal csak nagyon tömören szól Tótfalusiról. Elfogadja Jakó elemzését, hogy a jobbágy-származású könyvnyomató, az új művelődéspolitikáért harcoló író ellen indított támadásoknak, hajsának társadalmi oka volt, osztályellentét közte és ellenfelei között. Írásában elsősorban az irodalomtörténeti szempontból érdektelen, művészi szempontból alig értékelhető halotti kártát elemzi. Meggyőzőnek látszik bizonygatása, hogy a prózai titulus összeállítója ugyanaz a Csepregi Turkovics Mihály, aki az első kártaverset írta. Az emlékversek elemzéséből igyekszik mindazt kihámozni, ami belőlük a műveltség magyar úttörőjének életútjáról és tragédiájáról megsejthető. Bár a kártaverseket helyesen az egykorú iskolai oktatás latin verselési gyakorlatának, „vers-tákolmányok”-nak tartja, melyeknek legfeljebb az egykorú viszonyokba való betekintés miatt van némi jelentőségük, az emlékverseket következetesen és ismételtén *búcsúztató versekként* emlegeti. A kártavers és a búcsúztató vers azonban két egymástól nagyon különböző műfaj. Azzal, hogy ezeket az emlékverseket a halotti költészet legfontosabb műfajába sorozta, alaposan megemelte ezeknek a versikéknek rangját.

Ez a „megemelés”, véleményünk szerint, az egész kiadványra jellemző. Ilyen „vers-tákolmányoknak” magyarra fordításában filológiai hűségre kellett volna törekedni; iskolai latin verselési gyakorlatokat felesleges volt műfordításban adni, mert ez azzal a következménnyel járt: költészetté emelték azokat a verselményeket, melyek pedig

Tolnai Gábor minősítése szerint is esztétikailag nem értékelhetők. A latin eredeti hangulatát, sokkal jobban vissza lehetett volna adni filológiailag jó prózai fordításban. „Írói-költői eszközökkel” (vö. a 7. l. jegyzetével!) ezt nem sikerült nyújtani a kiadványban. Metrikailag igen, de a mondanivaló hűségét és XVII. századi hangulatát tekintve távolról sem! A „dolgok kellemese”, „báj a szíromról”, „vészeli föld”, „múlt gyönyörét”, „nem hamuhodsz sohasem” nem a XVII. század, hanem a nyelvújítás korának a hangulatát kelti fel az olvasóban. Nyilvánvaló, hogy a metrum miatt, nem volt megvalósítható a filológiai-lag hű fordítás. De nem helyeselhető a félrevezető vagy téves fordítás sem. Nem egyszerű dolog a „betegség enyhítő szereim” a *halált érteni; félrevezet a „bizonyos fény”* a *biztos fény* helyett; „quanto squalore laborent”-nek a „népem mennyire küzd itt” pontatlan fordítása, hiszen a *squalor* a. m. *elhagyatottság*; hasonlóképpen: „inimica salutis debilitat fractae vires iniuria mentis” = Jogtalan érv morzsolta törékeny lelkem erőt, aholis *ellenséges érzületű igazságtalanságról* van szó. Ezeket Vizaknai Bereck György inkább *sietve készítette*, mint „rögtönözte”. (48–49. l.) Tolnai Gábor talán kissé túlságos szigorú mércét használva, csupán Vizaknai Bereck György szerzeményét tartja „latin eredetijében is műalkotásnak”. Akad a többi között is lélekből fakadó szép emlékvers, de nem annyi, mint amennyit a fordítók nagy erőfeszítések révén tettek, vagy legalábbis igyekeztek ilyenné tenni. Megérdemelték-e ezek az alkalmi versikék a műfordításba befektetett ennyi energiát? Főképpen, hogy ezzel egy kissé meghamisították a valóságot? Persze, minden nehézségen így sem lettek úrrá. Pl. lehetetlen volt az 54. lap latinját magyarra fordítani úgy, hogy a kezdő- és befejezősorok meg a sorközépek betűi is visszadják a DEO ET PATRIAE értelmet. A magyar sorok első betűi ISTEN ÉS HAZA értelmet adnak ugyan, de csak a magyar fordítást látva az ember, alig-alig érti meg, mit akart mondani a versíró.

A megadott keretben nem foglalkozhatunk itt még több más versfordítás értelmezés szempontjából kifogásolható megoldásával. Csak megemlítjük mégis, hogy a prózai részekben is akadnak megjegyezni valók. A *contrascriba* „ellenjegyző” fordítás helyett jobban hangzik az *ellenőr*, „az isteni ige szolgája” helyett — *Isten igéjének szolgája*. A *titulus* szövegében a „*humanioribus literis*” = „emberségesebb tudományokkal” helyett nem lett volna jobb *humántudományokat*, a „*magis atque magis*” — „fokozatosan” helyett *egyre inkább*, az „*anni aerae vulgaris*” = „a szokott idő-

számítás szerinti” helyett *időszámításunk közönséges évében-t* írni? (Itt a vulgaris valószínűleg az *ecclesiasticus*-szal van szembeállítva.)

De legyen elég a kiadvány harmadik fejezetében latinul és magyarul egymás mellett olvasható kártaszövegről ennyi. Ha költészeti értéke nem is nagy, az érdekes kiadói vállalkozásnak művelődéstörténeti, nyomdászattörténeti szempontból hálával tartozunk.

VARGA IMRE

Székesfehérvári schematismus. 1977.

A székesfehérvári egyházmegye jubileumi névtára 1977-ben, alapításának 200. esztendejében. Szerkesztette az Egyházmegyei Történeti Munkaközösség. Székesfehérvár, 1977. Székesfehérvári Egyházmegyei Hatóság. 302 l.

Gazdag művelődéstörténeti tartalom, izléses, szép tipográfiai kiállítás jellemzi a jubileumi névtárat. A könyvtártörténet kutatóit érdekelni fogja a püspöki és egyházmegyei levéltár, valamint a püspöki könyvtár múltját és jelenét bemutató két fejezet, mely Sulyok János munkája.

A levéltárra vonatkozó, tömörségében is sokatmondó első fejezetből kiderül, hogy az egyházmegyére vonatkozó és a püspöki igazgatással kapcsolatos iratok rendszeressé váló ügykezelési gyakorlatát Aigner Károly levéltáros dolgozta ki 1816-ban, míg a források csoportosításának máig érvényes irányelveit Shvoy Lajos püspök idejében Kuthy István levéltáros rendezte 1933–1935 között. Az ekkor végrehajtott nagyszabású átrendezés jelentősen gazdagította a gyűjteményt: átkerült ide az eddig külön kezelt püspöki gazdasági levéltár, valamint a kiváltságos prépostság levéltárának anyaga is. Az itt őrzött iratmennyiség ez idő szerint 317 polefolyóméter. A hatalmas forrásanyag fondjegyzékét a közelmúltban készítette el Sulyok János levéltáros, így az egyébként is mintaszépen kezelt gyűjtemény minden szempontból ki tudja elégíteni a tudományos kutatás által támasztott legkülönbözőbb igényeket. Nem véletlen tehát, hogy a püspöki és egyházmegyei levéltárat a Művelődésügyi Minisztérium 1970-ben, a levéltári törvény értelmében, szaklevéltárrá minősítette.

Az aránytalanul szűkre szabott második fejezetben Sulyok János hasonló alapossgággal mutatja be a püspöki könyvtárat. Ez a szűkmarkúság — mely nyilvánvalóan a kötet koncepciójából fakad — már csak azért is sajnálatos, mert mint bevezetőjében Sulyok rámutat: a püspöki könyvtár volta-

képpen Székesfehérvár legrégebb élő könyvtára. A kezdetek visszanyúlnak még a XVIII. század utolsó harmadáig, mikor is Sélyei Nagy Ignác püspök 1264 kötetet magában foglaló bibliotékája megvetette a püspöki könyvtár alapját. Azóta tudós egyházfők egész sora — pl. Pauer János, Steiner Fülöp, Várossy Gyula és Shvoy Lajos — gyarapította (vö. pag. 113—143. passim). 1935—1936-ban a könyvtár éppoly gyökeres átrendezésen esett át, mint annak előtte (1933—1935) a levéltár, s ekkor került sor tizenegy különgyűjtemény kialakítására is. Ezek a következők: 1. Ősnyomtatványok; 2. Antikvák; 3. Régi magyar könyvek; 4. Manuscripta; 5. Egyházmegyei írók; 6. Segédkönyvtár; 7. Kézíkönyvtár; 8. Folyóirattár; 9. Névtárak, évkönyvek; 10. Térképtár; 11. Fényképtár. Ma már 40 000 kötet fölött van az állomány. Mivel a könyvtár egész anyaga katalógizálva van, használhatóság szempontjából méltó párja a példás rendben, nagy hozzáértéssel kezelt levéltárnak.

Ha arra gondolunk, hogy a magyar könyvtártörténet megírásra vár, és nem utolsósorban épp a szükséges előtanulmányok hiánya miatt, akkor befejezésül érdemes azt is megjegyezni, hogy Sulyok Jánosnak, a könyv- és levéltár tudós igazgatójának kéziratban készen áll *A székesfehérvári Püspöki Könyvtár története* c. forrásértékű munkája, melyből a fent ismertetett kivonatolts fejezetek is készültek.

V. KOVÁCS SÁNDOR

Magyar—szovjet politikai plakátok 1917—1977. Összeállította és bevezette HORVÁTH György, szerkesztette KELEMEN Ferencé. Bp. 1977. Kossuth Kiadó. 13 l. 40 t.

A Kossuth Kiadó már két nagyszerű albumban mutatta be a Tanácsköztársaság és a felszabadulást követő évek politikai plakátjait, melyek nemcsak a magyar nyomdászati és művészettörténet fontos dokumentumai, de nagyon sokat elmondanak az utókornak arról a feszült levegőjű korról is, melyben keletkeztek.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60-ik évfordulója alkalmából a Kiadó új kiadványt tett közzé, mely az 1917 óta megjelent magyar és szovjet politikai plakátok legkiválóbbjaiból mutat be 20—20 alkotást. Az összeállítók igyekeztek minél kevesebbet kockáztatni. Az 1948 előtti magyar plakátokból csupa olyan szerepel a válogatásban, amely már az előző két albumban is megjelent. Ezek is a legismertebbek, legtöbbet reprodukáltak közé tar-

toznak; Bíró: „Köztársaságot”, „Május 1””; Berény: „Fegyverbe! Fegyverbe”; Uitz: „Vörös katonák előre”; Konecsni: „A kenyér itt kezdődik”, „És mégis lesz kenyér” stb. Ezeket Filo (Mihályfi Ernőné Fischer Ilona) „Nem”-je követi (kiváló alkotás, de nem az egyetlen jelentős politikai plakát az 1948 és 1967 közötti két évtizedben, márpedig a gyűjtemény csak ezt közli). Konecsni két 1968-as alkotása, Só-Ky (Sós Éva és Kemény László) 1967-es görög szolidaritási plakátja, Sinka Mátyásnak az 1972-es április 4-ét köszöntő műve következik, végül Fekete György 1976. november 7-re készített remek úrrakétás falragasza zárja le a sort.

A magyar politikai plakátművészet sokkal több jó művet hozott létre, semhogy húsz hasonmástól bármiféle teljességet lehetne számon kérni, de annyit azért szeretnénk megjegyezni, hogy a ma már közismertnek számító alkotások mellett vannak még rejtett értékek, amiket szintén érdemes lenne felfedezni és bemutatni.

Az album további 20 reprodukciója a szovjet politikai plakátművészet 60 évéből ad válogatást. A hasonmások láttán meg-elevenedik az elmúlt 70 év szovjet története. Ez az a műfaj, hol a nehéz, zaklatott háborús idők különösen inspirálják az alkotókat. Ezért van, hogy a polgárháború és a második világháború korának plakátjai bizonyulnak a legérdekesebbeknek. Persze a békésebb korokban is születtek magas színvonalú alkotások, mint például A. Sztrahov 1924-es Lenin emléklakátja, V. Szurjanyinov 1937-es Néphadsereg plakátja, vagy V. Ivanov, V. Kalenszkij, M. Lukijanov 1945 utáni művei.

Miközben melegen üdvözljük a Kossuth Kiadó új kiadványát, hozzá kell fűznünk, hogy nagyon örülnénk hasonló válogatásnak az elmúlt idők kereskedelmi és kulturális plakátjaiból is. Végezetül pedig: igen hasznos lenne egy átfogó munka a teljes magyar plakátművészet történetéről.

INDALI GYÖRGY

Л. Е. ТАТАРИНОВА: История русской литературы и журналистики первой половины XVIII. века. Издательство московского университета. 1974.

L. E. Tatarinova „A XVIII. század első fele orosz irodalmának és zszurnalisztikájának története” megírásakor didaktikus célt tűzött ki maga elé: egyetemi tankönyvnek szánt művében általános képet kíván adni az egyetemek újságírói szakán tanuló hallgatók részére a XVIII. század első fele

orosz irodalmának és zsurnalisztikájának jellegéről, fejlődési tendenciáiról, kimagaslóbb egyénéiségeiről, ez utóbbiak művészi törekvéseiről, valamint az irodalomtörténeti folyamatban elfoglalt helyükről.

Az orosz irodalom és zsurnalisztika történetének ezt a periódusát más tankönyvszerzők is feldolgozták (l. az orosz irodalomtörténetből G. A. Gukovszkij, D. D. Blagoj tankönyveit; az orosz zsurnalisztika történetéből P. N. Berkov, A. V. Zapadov tankönyveit). L. E. Tatarinova egyetemi tankönyve abban különbözik a többi, öt megelőzőtől, hogy az irodalmat és az újságírást egyazon folyamat két megjelenési formájaként tárgyalja, tehát az irodalmi folyamat egységén belül vizsgálja azokat, miközben feltárja fejlődési sajátosságait a XVIII. század történelmi viszonyai között.

A szerző különös figyelmet fordít a XVIII. századi írók művészetében a publicisztika helyének és jelentőségének elemzésére, a publicisztika és a zsurnalisztika szerepének a meghatározására a közvélemény alakulásában, a demokratikus közhangulat növekedésében.

L. E. Tatarinova a XVIII. század első felének orosz irodalmát és sajtóját két fejezetben tárgyalja: 1. A XVIII. század első évtizedeinek irodalma; 2. A XVIII. század 30–50-es éveinek irodalma és zsurnalisztikája. A szerző a fejezetek végén részletes irodalmi jegyzéket közöl.

RÓKA JOLÁN

Л. В. Петров: Массовая коммуникация и искусство. Ленинград, 1976.

L. V. Petrov a Leningrádi Színház-, Zene- és Filmművészeti Főiskola filozófia tanszékének tanszékvezetője a tömegkommunikáció filozófiai problémáinak egyik legaktívabb és igen eredményes szovjet kutatója. „A tömegkommunikáció és a művészet” című munkája doktori értekezésének átdolgozott változata.

L. V. Petrov művében a tömegkommunikáció elméleti megalapozására vállalkozott filozófiai aspektusból.

A szerző ajánlásában a következőképpen szól a tömegkommunikáció tanulmányozásának szükségességéről: „A társadalmi gyakorlat fejlődése szükségszerűen megköveteli, hogy az ideológiai szféra valamennyi dolgozója elsajátítsa a tömegkommunikációs folyamatra vonatkozó specializált ismereteket. A művészet, az irodalom és az oktatás képviselője bármely területen dolgozzék is, elkerülhetetlenül bekapcsolódik a tömegkommunikációs folyamatok áramkörébe. Ha az ideológiai front dolgozója

nem ismeri a tömegkommunikációs eszközök funkcionálásának törvényszerűségeit a mai világban, akkor éppoly tehetetlen, mint az a mérnök, aki nem ismeri a gépek és mechanizmusok elméletét, az anyag ellenállásának elméletét . . .

A tömegkommunikációs tevékenységnek világosan kifejezett osztályjellege van. Ezért a tömegkommunikáció funkcionálása alaptörvényeinek ismerete és elsajátítása a fiatalok politikai, ideológiai és esztétikai nevelésének kötelező és szükségszerű eleme.”

L. V. Petrov igen informatív, jó stílusban megírt művel gazdagította a tömegkommunikációs szakirodalmat. Munkája széles diazónú: foglalkozik a tömegkommunikáció elméleti alapjaival, genezisével, elméleti kutatásainak eredményeivel (ismerteti a marxizmus–leninizmus klasszikusainak a tömegkommunikációról vallott nézeteit, a modern burzsoá tömegkommunikációs elméleteket), valamint a művészettel való kapcsolatát. Hézagpótló mű lévén, hasznosnak tűnik magyarrá való lefordítása.

RÓKA JOLÁN

Bieńkowska, Barbara: Staropolski świat ksiązek. Wrocław, 1976. Ossolineum, 260.

A *Książki o książce* c. lengyel tudomány-népszerűsítő sorozat kötetei a könyv megszületésétől a jelenkorig vezető évszázadok, virágzó és viharos idők történetén keresztül kalauzolják a kultúrhistoria iránt érdeklődő olvasót. A könyvnyomtatásról, a könyv kultúrtörténeti funkciójáról, a könyvkiadás és a társadalom viszonyáról, a könyvtárak létrejöttéről és a nemzeti művelődés összefüggéseiről, a könyv és az olvasó kapcsolatáról, egyszóval, a könyv életéről, múltjáról és jelenéről tájékozódhatunk a szakszerűen szerkesztett wrocławai sorozat köteteiben. A szerkesztőség tagjai: A. Kawecka-Gryczowa, B. Kocowski, J. Trzynałowski.

A sorozat tematikáját változatossá teszi a lengyel és az egyetemes könyvtörténeti vonatkozású témák, mint például „a középkori és reneszánsz görög könyv” vagy „a könyv az iszlám világában”, továbbá „a lengyel könyv nagykövete Párizsban, Władysław Mickiewicz” témájú kötet. Olvashatunk bennük „a középkori fametszetű könyvek”-ről, s „a jelenkori művészi könyvillusztrációk”-ról, régi jeles „könyv-árusokról, könyvnyomtatókról és kiadókról”, királyi udvari könyvügyekről „Przypadki Jej Królewskiej Mości Książki” és mai művelődési kérdésekről, „a könyv-

tár és jelen világunk” témaköréről. Külön kötetben dolgozták fel az „Ofycyna ossolińska” második világháború előtti, 1920–1939 közti működését. A könyvkultúra régebbi korszakai és modern fejezetei bontakoznak ki „a könyvek a könyvről” sorozat eddig megjelent köteteiből.

A könyvek régi lengyel világával foglalkozó mű szerzője a mai ember szemével tekint vissza a művelődéstörténet kéziratok korszakára, illetve a könyvnyomtatás utáni periódusaira. Statisztikai adatokkal is érzékelteti a kéziratok gyűjtemények, a ritka régi nyomtatványok megmaradt állagának felbecsülhetetlen értékét; a levéltári és könyvtári állományok impozáns méreteivel is igyekszik alátámasztani elvi jelentőségű megállapításait. A könyvritkaságok, polonikák, ősnymtatványok, unicumok nemcsak a régmúlt becses emlékei, hanem a népek múltjának dokumentumai. A változó világot tükröző írások, a könyvek formájában megörökített történelmi események, folyamatok az emberiség múltját kötik össze modern világunkkal, a mai ember történeti tudatával. A könyv és az ember viszonya a lengyelországi társadalmi rétegződésen belül differenciált, s a történelmi változások következtében módosul. Tartalmi szemszögből lényeges változásoknak lehetünk tanúi a középkor, a humanizmus, és a reneszánsz, a barokk korszakban, különösen a könyvnek a társadalmi haladásban játszott szerepét kidomborító lengyel felvilágosodás korában. A könyvnek a világnézeti küzdelemben betöltött funkciója megmutatkozik a nemzeti jelleg és társadalmi tudat formálásában, ugyanakkor összekötő kapocs a nemzeti és egyetemes kultúra láncolatában.

B. Bienkowska minderről a kódexírástól az első nyilvános könyvtár megnyitásáig, a varsói Biblioteka Załuskich (1747) alapításáig tartó történelmi út vázolásával igyekszik összefoglaló képet adni. J. A. Załuski nevezetes fölhívása, a *Programma litterarium* (1732) vetette meg alapját az új szellemű könyvtárszervező munkának. Hagyományai viszonyulnak a kollégiumi, kolostori, iskolai és magánkönyvtári gyűjtemények létrehozásával és fejlesztésével kapcsolatos évszázados tevékenységre. A magyarországi művelődéssel is összefüggő intézmények közül elsősorban említhető: az Akademia Krakowska s a Collegium Maius régi veretű könyvtára, a toruni gimnázium könyvtárának egykori leírása („Descriptio Bibliothecae Scholae Thorunensis”, anno Domini 1594 executae) s a gdański gimnázium korabeli rézmetszeten megörökített hatalmas boltíves könyvtár-csarnoka, amelyről méltán úgy értekeztek, mint a „könyvek fellegvárá”-ról („De lib-

rorum arcis quas vocamus bibliothecas”, 1650). A könyv használatának és a könyvtár szervezésének viszonylatában korszakváltozást jelez a Stanisław Konarski által kidolgozott elvek alapján felállított varsói Biblioteka Szkoly Ryerskiej (1767–1794) működése a felvilágosodás évtizedeiben. A lengyelországi társadalmi, nemzeti s művelődési viszonyok időszerű problémáival összefűződve kap helyet Ignacy Krasiecki, *Pan Podstoli* c. (1778-tól részletekben) megjelenő regényes elbeszélésében a könyvtári problematika, a regény hősének, Pan Podstolinak saját könyvtáráról adott leírásában. A könyv az anyanyelvi művelődés nélkülözhetetlen eszközévé, a könyvtár a társadalmi haladás és nemzeti művelődés tűzhelyévé vált a Lengyelország végleges felosztását követő nehéz időkben.

A kötet válogatott illusztrációi között olyan ritkaságokkal találkozunk, mint az első ismert lengyel exlibris (1516) Maciej Drzewicki püspök hagyatékából a Biblioteka Jagiellonska grafikai gyűjteményéből; a Biblioteka Załuskich exlibrise és rézkarca a varsói Muzeum Narodowe metszetgyűjteményéből; a könyv barokk szimbolikája A. M. Fredro (*Peristromata regum seu memoriale principis monitorum symbolis expressum, Gdańsk 1660.*) művéből. S a mecénások szimbolikus ábrázolása ismeretlen festőtől, „fiatal mágnes könyvvel” Stanisław Tęczyński jellegzetes barokk portréja (1634). Az írói, auktori, tudósi munka jellemzésére két rézmetszet kópiája szolgál, az előbbi M. Bielski (*Kronica wszytkiego Świata, Kraków 1554.*) világtörténetéből, a másik Vergilius Polidorus (*De inventoribus rerum libri tres, Paris 1505.*) munkájából, az író és tudós szerző vasok könyvekkel körülbástyázott alakjának megörökítésével. A negyvenkét képből álló, értékes illusztrációs anyag szervesen hozzátartozik a B. Bienkowska által megrajzolt — az író és olvasó jelenlétével kísért — könyv és könyvtár szakszerűen megírt történelmi tablójához.

HOPP LAJOS

Marx, A.: *Bibliographical Studies and Notes on Rare Books and Manuscripts in the Library of the Jewish Theological Seminary of America.* Edited with an Introduction by M. H. SCHMELZER. New York, 1977. XXI, 591 l.

Alexander Marx (1878–1953) a Jewish Theological Seminary of America professzora és első nagy könyvtárosa volt. Amikor 1903-ban átvette a könyvtárat, alig

volt ott valami. Ma 10 000 kézírata, 30 000 geniza-darabja — közöttük Júda Hallévi és Májmúni saját kezű írásai — s negyedmillió könyve van. Ez oroszlánrészben az ő érdeme.

Folyvást készült arra, hogy megalkosson egy korszerű katalógust. Cédulái megmaradtak, de a munkát nem végezte el. Am az Intézet Értesítőiben (*Register*) 1917/18—1953/54-ig ő maga, 1970/73-ig utódai beszámoltak a könyvtár gyarapodásáról. Kifűnő gondolat volt ezeket a jelentéseket kötetbe gyűjteni, mert képet adnak a ritkaságokról. A *Zeitschrift für Hebräische Bibliographie*ban számos cikke jelent meg az ottani kéziratokról és könyvekről. Bizonyára oka van annak, hogy egy-két cikk — bár érintkezik a könyvtárral — elmaradt (pl. ZfHB. XV. 1911. 26—27.). Ezeket is hozzájuk csatolták, valamint két nagy bibliográfiai dolgozatát. Az egyik Marx saját példánya alapján készült, autográf jegyzeteivel.

A kötetet M. H. Schmelzer professzor, a jelenlegi tudós könyvtáros gondolta el, rendezte sajtó alá, látta el bevezetéssel és illusztrációkkal. Róla azt írja az Intézet feje, G. D. Cohen: „a bibliographer worthy to succeed Professor Marx. His dedication to Jewish culture as developed in the Jewish book and to the continued and measured growth of the Seminary Library will place future generations in his debt.” Marxnak meg ezeket a szép sorokat szenteli: „In the profoundest sense, the bibliographical notes are his autobiography, for he made of the Seminary Library and of the Jewish book his life.”

Mindenki találhat benne magának valót. Magyar vonatkozások is akadnak: Az óbudai hitközség szabályzatai és jegyzőkönyvei 1770—1780; a budai hitközség szabályzatai 1787-ből (365.). Négy magyarországi hitközség jegyzőkönyve a XVIII. sz.-ból (364.). Szófer Mózes pozsonyi rabbi talmudi jegyzetei (56.) és egy 1829-ből való responzuma (319.). A sátoraljaújhelyi bét-din (rabbisági bíróság) döntése 1830-ból (130.).

A zsidó bibliográfia kutatóinak nélkülözhetetlen forrásműve lesz ez a szépen kiállított, fontos mű. A könyvtárak kézikönyvei közt van a helye.

SCHIEBER SÁNDOR

Callmer, Christian: Königin Christina, Ihre Bibliothekare und Ihre Handschriften. Beiträge zur europäischen Bibliotheksgeschichte. Stockholm, 1977. 270 p. Acta Bibliothecae Regiae Stockholmiensis XXX.

Kalmár Lajos az *Egyetemi Könyvtár Évkönyvei* IV. kötetében még csak Wieselgren

1901-ben megjelent munkájára támaszkodhatott Krisztina királynő svédországi könyvtárának ismertetésekor. Az ő tanulmánya előtt Magyarországon pedig 1882-ben jelent meg az utolsó könyv, amelyik a híres királynővel foglalkozik, aki így írt magáról: „Megvetek mindent, ami látszatra hozzátartozik női nememhez.”

Krisztinához részben kegyes volt a sors, mert mint uralkodó megengedhette magának, hogy a XVII. században az „emancipált” nő életét élhesse. Ennek ára viszont az uralkodás terheinek elfogadása volt. Igaz, hogy ettől is megszabadította magát, hogy csak szellemi kedvteléseinek éljen. Ha csak ennyi lett volna az élete, akkor különként emlegetnénk. De Krisztina uralkodását arra használta fel, hogy Stockholmot Európa egyik kulturális központjává tegye, aminek alapja a királynő könyvtára volt.

Krisztina jelentéktelen magánkönyvtárat örökölt. A harmincéves háborúban zsákmányolt könyvtári anyagot apja, Gusztáv Adolf az uppsalai egyetemi Könyvtárnak ajándékozta. Innen szállították azután Stockholmba a tanulni vágyó kis Krisztinának a könyveket mintegy iskolai használatra. Krisztina 1644-től kezdődő uralkodása idején az akkori Európa legkiemelkedőbb tudósait nyerte meg könyvtárosainak. Callmer most megjelent könyvében részletesen feldolgozza a királynő tanulmányait, különös tekintettel későbbi tudományos és könyvgyűjtői érdeklődésére, majd foglalkozik az összes stockholmi könyvtárossal. A kötet negyedik fejezete különösen értékes és érdekes számunkra, a harmincéves háborúban (1631—1648) zsákmányolt kéziratok, könyvek származási helyeit tisztázza. Ezután Krisztina magánkönyvtárának gyarapodási forrásait ismerteti az 1648—1653 közötti időszakban, majd követi Krisztina útját a trónról való lemondástól (1654—1655) a spanyol Németalföldön keresztül Rómába (1655—1689). Az utolsó fejezetben Krisztina könyvtárának utóéletét dolgozza fel: kéziratai, könyvei a Bibliotheca Vaticanában, a stockholmi Királyi Könyvtárban és Európa más könyvtáraiban. Egy fejezetben a királynő magánlevéltárával is foglalkozik.

Számunkra Krisztina könyvtárát a harmincéves háborúban zsákmányolt könyvanyag teszi érdekessé, hiszen a svéddekhez ezen az úton a középkori Magyarország területéről is kerülhettek kódexek, könyvek. Callmer gondosan regisztrálja is a magyar vonatkozásokat könyvében. Olmütz humanista püspöke, Thurzó Szaniszló vetette meg a kremsieri (Kroměříž) palotakönyvtár alapjait. Bár az ő gyűjteményéből nin-

csenek konkrét könyvek, utódának, Johannes Dubraviusnak (Jan Skála Doubravský) Leidenben azonosítható egy kódexe. Olmütznek mindig is voltak magyar kapcsolatai. Az ország három részre szakadása után az esztergomi érsekség területéről többen tanultak Olmützben, onnan pedig néhányan javadalmat is nyertek az akkor Nagyszombatban levő esztergomi káptalanban. Az esztergomi Főszékesegyház kincseit egyszer Olmützbe is menekítették, és a védelemért természetesen illő ajándékot is adott a káptalan. A nikolsburgi (Mikulov) Dietrichstein-könyvtárba valószínűleg vásárlás útján került Dudith András (1533–1589) pécsi püspök könyvtára. Dudith életét Bresslauban (Wrocław) fejezte be, könyvtárának nagysága 4–5 ezer kötet lehetett. Egyik autográf kézírata, amit 1568-ban fejezett be Krakkóban, Ptolomaeus: *Mathematica constructio*-jának másolata a Vatikáni könyvtár Reginenses graeci gyűjteményében található (Reg. gr. 127). Rudolf, aki 1572-től volt magyar király, prágai kincstárában sem elképzelhetetlen magyarországi kódex, bár az ő érdeklődési köre elég körülhatárolt volt. A szerző magyar vonatkozású alaposságának egyik bájjos elírása, amikor Benedetto Menzini firenzei lírikus Buda felszabadításáról írt Canzone-jának kapcsán Budapestet ír.

A harmincéves és a későbbi svéd háborúban Svédországba került könyvanyagot H. Grotius *De iure belli ac pacis*-ában kifejtett *bellum iustum* alapján jogos tulajdonuknak tekintették a svéd uralkodók. Az ömlesztett könyvanyagból könyvtárat létrehozni azonban csak alapos könyvtárosi munkával lehetett. Krisztina ezért bizta meg udvarának kiemelkedő tudósait a könyvtár felállításával, rendezésével. A stockholmi királyi könyvtárosok közül számunkra Isaac Vossius munkássága a legértékesebb. Ugyanis ő 1650 körül összeállította a királyi könyvtár kézíratainak katalógusát. Ezt a katalógust facsimile kiadásban, jegyzetekkel ellátva 1971-ben tette közzé Callmer (*Acta Bibliothecae Regiae Stockholmiensis XI.*). Ez a katalógus azért képvisel különös értéket, mert Krisztina lemondása, a Rómába való költözködés előtt tartalmazza a hadizsákmányként bekerült anyagot is. Vossius készített Krisztina könyvtáráról még egy katalógust, de ezt már a királynő németalföldi tartózkodása idején, 1655-ben. (Jelzete: Vat. Lat. 1871.) A harmadik jegyzéket, amely már a Biblioteca Vaticánában levő anyagot regisztrálja, Montfaucon, a görög paleográfia megalapítója készítette a saját használatára. Ezt a *Studi e testi* 236. köteteként ki is adták 1964-ben, konkordanciajegyzékkel kiegészítve. Mivel Wil-

mart példás katalógusa a Reginenses Latini-ból csak az első 500 kódexet dolgozza fel, Montfaucon-é még mindig nélkülözhetetlen az alapvető tájékozódásban.

Krisztina könyvtárából a minket is érdeklő kódexek a Bibliotheca Vaticanában két gyűjteménybe kerültek, a Reginenses és az Ottoboniani Latini sorozatba. A múlt század közepén B. Dudik a morva tartománygyűlés megbízásából kutatott Rómában; *Iter Romanum* c. kötetében adta közre kutatásainak eredményét. Dudik alapján Nagy Iván a *Történelmi Társ* IV. kötetében közölte a magyar vonatkozású anyagot. Dudik kutatásait Callmer alaposan kiegészítette. Sem Vossius, sem Dudik nem említi a Reg. lat. 682., 728., 787. jelzetű kódexeket. Mindhárom a Rosenberg-könyvtárból került Svédországba. Callmer kutatásai alapján sikerült azonosítani 20 olyan kódexnek a possesorát, amit Dudik nem ismert. Ezek többnyire Olmütz (Uppsalán keresztül), Prága, Bécs könyvtáraiból származnak. Uppsalán keresztül ugyancsak a hadizsákmány anyagból került két kódex Leidenbe (Voss. lat. F 76 Seneca Epistolae., F 88 Vitruvius De architectura), ill. a stockholmi Királyi Könyvtárba. (Kunigl. Bibl. A 213 Augustinus De spiritu et anima, Va 31 Vergilius Opera.) Azt, hogy ebben az anyagban nem alaptalanul tételezzünk fel magyarországi vagy magyar vonatkozású kódexeket, könyveket, Csapodi Csaba és Borsá Gedeon stockholmi kutatásai bizonyították.

Vossius stockholmi katalógusa, Dudik leírásai és Callmer legújabb kutatásai alapján a Montfaucon-féle jegyzék segítségével ki lehet szűrni azokat a kódexeket, amelyek biztosan nem magyarországi eredetűek Krisztina római könyvtárában. Az így megmaradó jelzetlista áttekinthető kódexmennyiséget tartalmaz a Reginenses és Ottoboniani Latini gyűjteményből. Ezek egyenkénti kézbevitelével kétséget kizáróan eldönthető a magyarországi eredet vagy magyar vonatkozás. Rómában alkalmas volt a fentiek közül néhány kódexet megnézni. Ottob. lat. 2115. Johannes Bononiensis Dictamenjében az egyik királyi levélformula: „Rex ungarie Regi romanorum. . .” Ottob. lat. 3287. Pius II. Historia Austriae c. XVI. század végi papírkódexnek német ny. bejegyzése a Habsburg-ház magyarországi trónigényét taglalja. (Zsigmond, Albert.) Reg. lat. 941. Guido de Columna Historia Troiana kódexe a possessor bejegyzés szerint a mai Olsztynból (Lengyelország) származik. (Liber Bibliothecae Varmiensis). Viszont az előzéklapok bejegyzései Dalmáciára, Velencére utalnak. Az első f.-on Velence történetével kapcsolatban említik „cum gentibus Ilpircis

iuxta Traunim hungaros devicit". E három kódex magyar vonatkozásai kétségtelenek. Az Ottob. lat. 1562. jelzetű Ohmützből származó, és a Reg. lat. 1532 jelzetű possessor nélküli kódexek klasszikus auktorokat (Suetonius, Cicero) tartalmaznak, díszítésekkel a firenzei humanista kódexekhez állnak közel. További kutatás feladata e két kódex viszonyát tisztázni a magyarországi humanista könyvtárkultúrához. A magyarországi humanizmushoz kapcsolódik Phillipus Callimachus is, aki Mátyás király udvarában tartózkodott 1484-ben, majd Kázmér lengyel király udvarában fejezte be életét. *Libri tres de rebus gestis in Hungaria contra Turcos per Vladislaum Poloniae et Hungariae Regem* c. műve Reg. lat. 681. jelzettel található Krisztina könyvtárában. Dudik a Nikolsburgból származó kódexek között tartja számon. A 98. f. bejegyzése a Nikolsburgba kerülésre is feleletet ad. 1592. aug. 12-én Bécsben vették egy forintért. Kardos Tibor 1931-ben megjelent *Callimachus. Tanulmány Mátyás király államrezonjáról* c. kötetében még nem említi ezt a kéziratot, amelyről nem elképzelhetetlen, hogy Magyarországról került Bécsbe.

Callmer példamutató módon valósította meg könyvének alcímét: adalékok az európai könyvtártörténethez. Munkájával saját könyv- és könyvtártörténetünkhöz is értékes hozzájárulást nyertünk.

KÖRMENDY KINGA

Laucevičius, Edmundas: *XV—XVIII a. knygu įrašimai Lietuvos bibliotekose*. Vilnius, 1976. Mokslas. 125 l. 598 kép. (Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Centrinė Biblioteka)

Mostanában egyre többet hallunk a litvánokról. A *Népszabadság* hasábjain 1978 márciusának utolsó napjaiban *Litvániából jelentem* címmel Kékesdi Gyula közölt riportorozatot. A Radnóti Színpadon Justinas Marcinkevičius: *A székesegyház* című verses drámáját 1977-ben mutatták be. Ugyanennek a Marcinkevičiusnak 1973-ban jelent meg magyarul verseskötete az Európánál. Megkapóak a versek, gondolatberezstő, figyelemfelkeltő a dráma. Erthető tehát, ha fokozott érdeklődéssel fogadtuk Edmundas Laucevičius: *XV—XVIII. századi könyvkötések a litván könyvtárakban* című könyvét. (Laucevičiusnak 1967-ben jelent már meg egy kétkötetes monográfiája a XV—XVIII. században Litvániában használt papirosok vízjegyeiről.)

A litván könyvtárak kötéseit feldolgozó mű elején röviden olvashatunk a könyvkötés történetéről, de ez inkább csak bevezetés; a kötéstörténet egy-két kiemelkedő kutatójának munkájára (Schreiber, Loubier, Goldschmidt) támaszkodik. A munka három alapvető részből áll: *Litván könyvkötők* (10—22. l.), *A könyvkötés technikája* (23—34. l.) és *A könyvkötések díszítése* (35—110. l.).

A litván könyvkötőkről szóló részben megtudjuk, hogy a XVII. század közepén dúló háborúk idején elpusztult Vilnius és a többi város levéltára és céhkönyvei, ezért a könyvkötőkre vonatkozó adatok hiányosak és esetlegesek. Laucevičius 130 litván könyvkötő levéltári adatait és nevét közli betűrendben a XVI—XVIII. századból.

A könyvkötés technikájának elemzése során a kötéskészítés módjairól és változásairól olvashatunk. A szerző kiemeli a litván mesterek technikájának sajátosságait. (A 3—13. ábrák illusztrálják ezt a fejezetet.)

A könyvkötések díszítése c. fejezetben a szerző kisebb-nagyobb csoportokba sorolva egyenként elemzi a kötéstáblákat. Először az ötvös kötésekre kerül sor (14—18. ábra), s ennek kapcsán a litván ötvösök tevékenységére. Ezután következnek a gótikus bőrkötések. A XV. század végén, a XVI. elején Litvánia pravoszláv kolostoraiban, a vilnusi metropolita vezetése alatt pedig külön műhelyben folyt még vallási tárgyú könyvek másolása. Az itt másolt könyveket helyben kötötték és eladásra szállították Oroszország különböző helyeire. A SZUTA leningrádi könyvtárában van vagy húsz egyházi, szláv nyelvű szertartáskönyv, amelyek kötéseit a vilnusi pravoszláv egyház kéziratmásoló és könyvkötő műhelyében készítették. Ezek közül a tizenhárom legjellegzetesebbnek változatos rajzát láthatjuk a 74—86. ábrán. Ennél is érdekesebb a 87. ábra, ahol a litván gótikus kötések egyebélyegzőiből összeállított táblázat van. Összefoglalva mutatja a litván gótika elemeit! A reneszánsz szellemében készült kötések adják a könyvben bemutatott képtáblák háromnegyedét; közel négy és fél száz kötés. A szerző igyekszik felderíteni a szomszédos országok mestereinek hatását. A könyvkötészetben a reneszánsz Ny-Európában a XV. század végén kezdett jelentkezni. Litvániában a XVI. elején mutatkoznak először e stílus jegyei, a század második felében pedig itt éri el virágkorát. Mivel a német reneszánsz nagy hatással volt a litvániaira, a szerző a német könyvkötők munkáit bővebben tárgyalja. Laucevičius vitatja, hogy a vilnusi mesterek csupán utánozták a krakkói könyvkötőket. Részletesen foglalkozik a „lengyel reneszánsz”-szal és bizonyítja, hogy a XV. szá-

zad elején néhány litván könyvkötő is működött Krakkóban, sőt többen a krakkóiak közül a vilnusi Grigeris, Morkunas és más litván mestereknél tanultak!

Bár tipográfiailag sajnos nincs különbség a következő cím, Superexlibrises kötések és az előző címek (Ötvös, Gót, Renszánsz kötések) között, a superexlibriszel ellátott könyvek csak egy alcsoportja a renszánsz kötéseknek. Hasonló a helyzet a további címekkel is: Lemezdíszes, Görgetős, Pergamen és Fehér disznóbőr kötések. Ezek, díszítésük alapján, mind a renszánsz kötetekhez tartoznak, s a szövegből is ez derül ki. Akár számozással, akár ezeket a címeket más típusú betűvel szedve ezt egyértelművé kellett volna tenni. Első látásra ugyanis meghökkenítő csoportosítás pl. ötvöskötések, renszánsz kötések, fehér disznóbőr kötések és XVIII. századi kötetek. (Vagy stílus, vagy a kötés anyaga, vagy idő szerint csoportosítunk.)

A superexlibrises könyveknél a szerző igyekszik kideríteni a tulajdonost. A lemezdíszes kötetek közül hosszabban idézünk azoknál, amelyek díszítő szerszámai valószínűleg a Vilnusi Pénzverdében készültek. Ezek a lemezdíszek Dávidot, a szenteket, a feszületet, Isten bárányát vagy arabeszket ábrázolnak. Körülöttük különböző feliratok, szentenciák, bibliai idézetek stb. olvashatók. Külön alcsoport tárgyalja azokat a görgetős köteteket, amelyek görgetőit ugyancsak a Vilnusi Pénzverdében készítették és gyakran a „Frustra vivit qui nemini prodest” feliratot és évszámot viselnek. A pergamen kötetek díszítése is renszánsz stílusú, csak anyaguk miatt kerültek újabb alcsoportba. A pergamen kódex-lapokba kötött könyvtábláknak (pl. 432, 434) viszont nem itt volna a helyük. A fehér disznóbőr kötetekről szóló részben a szerző sok példát hoz fel arra a hatásra, amelyet a königsbergi könyvkötők gyakoroltak litván kollégáikra. Több kötés, első sorban a portrékkal ellátottak, mint pl. 503, 504, 505, 523, 526, 528, valószínűleg königsbergi, sőt talán eredetileg német lemezdíszek.

Végül újabb fejezet következik, mely a XVII. század második felének és a XVIII. századnak a kötéseit veszi sorra. Ezek lényegében barokk kötetek, az ún. legyező-

díszes és csipkedíszes kötésekben mutatnak be néhány példát.

A mű *Könyvtáblák a litván nagyhercegek könyvtáraiban* c. fejezettel zárul. Itt leginkább Zsigmond Agost litván nagyfejedelem (később lengyel király) superexlibrisével díszített köteteket láthatunk (573–598. ábra). Nem tartjuk indokoltak, hogy ez külön főfejezetbe került. Ezek a kötetek is a renszánsz stílusjegyeit viselik.

Laucevičius könyve közel 600 ábrával illusztrált. A 125 oldalas litván szöveghez és a téma nemzetközi érdekességéhez képest kevés az alig két oldalnyi orosz, ill. angol összefoglaló. Még ha olyan jó segédlet is áll rendelkezésre, mint Alexander Kurschat négykötetes litván–német szótára, akkor is keserves a szláv nyelvektől annyira eltérő litván nyelvvel a birkózás.

A képek nagyon szépek. Nem színesek és nem is feketék — patinás barnák. S ami a legfontosabb, jól használhatók hasonló, magyarországi könyvtárak régi könyvkötéseinek összehasonlításánál. Az egyesbélyegzők, görgetők, lemezek 1:1 méretűek. A teljes kötet bemutató táblák olykor olykor nagyobbak a szövegben közölt méret szerint az eredetnél. Nem értjük, hogy egy-egy azonos vagy nagyon rokon görgető miért került oly messze egymástól. Pl. a gótindás-rozettás görgető: 43, 54, 181, 284. Ha ezt a gótikus stílusú görgetőt renszánsz díszítőelemekkel keverve is használták, akkor még a renszánsz elején tették ezt. A gótikus táblák illusztrálása pedig a 96. ábránál véget ér, tehát a 284. ábra mindenképpen messze esik. A renszánsz köteteknél számunkra azok a legérdekesebbek, amelyek elő- és háttáblája két egészen másfajta renszánsz stílust mutat. Ilyenek pl. a 138, 141, 163, 164, 244, 266, 278. Ez litván sajátosság! Olyan mintha a könyvkötőmester nem tudott volna választani az Alpokon inneni és túli renszánsz között, s ezért mindkettőt használta.

Laucevičius gyönyörű kötete — mindössze 2000 példányban jelent meg — a kötetkutatóknak alapvető kézikönyve lesz, de könyvbarátoknak és gyűjtőknek is öröme telik benne. Bár Magyarországon jelenleg meg hasonló album, szép könyvek, művészeti kötetstáblák nálunk is akadnak bőven!

ROZSONDAI MARIANNE

TARTALOM

<i>Jánosí Monika</i> : A Szent István törvényeit tartalmazó kódexek	225
<i>Kerényi Ferenc</i> : A kolozsvári—debreceni színtársulat könyvtára 1810-ben	255
<i>T. Erdélyi Ilona</i> : Erdélyi János könyvtára az 1840-es években	268
<i>Kisasszonyi Éva</i> : A Szekszárdi Polgári Olvasókör története 1871—1918-ig	280
<i>Varga Sándor</i> : A magyar könyvkiadás és könyvkereskedelem a fordulat évében ...	291
<i>Borsa Gedeon</i> : A régi, szerzői hungarika nyomtatványok bibliográfiája	303

KÖZLEMÉNYEK

<i>Pajorin Klára</i> : David Verbec könyvtárának töredéke a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban	314
<i>Kókay György</i> : Bessenyei György és a bécsi Hofbibliothek	322
<i>Mészáros István</i> : Napóleon-vonatkozású hazai tankönyvek a XIX. század elejéről	327
<i>Boda Miklós</i> : Egy 1859-ben kiadott „Nevelési kalauz” és a könyvkereskedői pálya	332
<i>Batári Gyula</i> : Az első bukaresti magyar nyelvű hírlap	355
<i>Szilágyi Ferenc</i> : A Dorottya ismeretlen illusztrált kiadása	339
<i>Fried István</i> : Egy elfelejtett Vörösmarty-kiadás	343
<i>Sonkoly István</i> : A „Huszadik Század” és a zene	346
<i>Markovits Györgyi</i> : A bécsi „Új világ” (1920)	349

MAGYAR KÖNYVESHÁZ

<i>Zsindely, Endre</i> : Szenci Molnár Albert mint „Boeszkai Apológiájá”-nak kiadója ...	353
<i>V. Kovács Sándor</i> : Újabb olmtüzi hungarika a 16. századból	355
<i>Jankovics József</i> : Kétes provenienciájú Bethlen Miklós-művek	356
<i>Pavercsik Ilona</i> : Néhány impresszum nélküli löcei nyomtatvány megjelenési idejének meghatározása	359

FIGYELŐ

<i>Kókay György</i> : Az Allgemeine Literatur Zeitung és a magyar jakobinus mozgalom ..	364
<i>Nagy Sz. Péter</i> : A Toll (1929—1938) repertórium	365
<i>B. Juhász Erzsébet</i> : Tíz évszázad cseh könyvművészete	369
<i>Rezessy Zoltán</i> : Közléstudomány	370
<i>Róka Jolán</i> : Publishing History	374
<i>Vásárhelyi Judit</i> : Az angolszász XVIII. századi bibliográfia a vállalkozás folyóiratainak tükrében	375

BIBLIOGRÁFIA

A magyar könyvtörténeti szakirodalom 1977-ben. Összeáll. <i>Madás Edit</i> , <i>Szelestei N. László</i>	376
---	-----

SZEMLE

A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1850—1870. Bp. 1977. (<i>Kemény G. Gábor</i>)	383
Jakó Zsigmond: Philobiblon Transilvan. București, 1977. (<i>Vásárhelyi Judit</i>)	385
Wehli Tünde: Az admonti biblia. Bp. 1977. (<i>Kovács Zoltán</i>)	386
Tótfalusi Kis Miklós halotti kártája. Bp. 1978. (<i>Varga Imre</i>)	387
Székesfehérvári schematismus. 1977. (<i>V. Kovács Sándor</i>)	388
Magyar—szovjet politikai plakátok 1917—1977. (<i>Indali György</i>)	389
L. E., Tatarinova: Isztorija ruszskoj literaturü i zsnalisztiki pervoj polovinü XVIII veka. Moszkva, 1974. (<i>Róka Jolán</i>)	389
L. V., Petrov: Maszszovaja kommunikacija i iszkuszsztvo. Leningrad, 1976. (<i>Róka Jolán</i>)	390
Bieñkowska, Barbara: Staropolski świat ksiązek. Wrocław, 1976. (<i>Hopp Lajos</i>) ...	390

Marx, A.: Bibliographical Studies and Notes on Rare Books and Manuscripts in the Library of the Jewish Theological Seminary of America. New York, 1977. (Scheiber Sándor)	391
Callmer, Christian: Königin Christina. Ihre Bibliothekare und Ihre Handschriften. Stockholm, 1977. (Körmeny Kínga)	392
Laucevičius, Edmundas: XV—XVIII. a. knygu įrašimai Lietuvos bibliotekose. Vilnius, 1976. (Rozsondai Marianne)	394

TABLE DES MATIÈRES

Jánosi, Monika: Les codex contenant les lois de saint Étienne de Hongrie	225
Kerényi, Ferenc: La bibliothèque de la troupe théâtrale de Kolozsvár—Debrecen en 1810	255
T. Erdélyi, Ilona: La bibliothèque de János Erdélyi	268
Kisasszony, Éva: L'histoire du Cercle-bibliothèque Bourgeois de Szekszárd 1871—1918	280
Varga, Sándor: L'édition et le commerce du livre Hongrois en 1948, l'année du tournant	291
Borsa, Gedeon: Quelques problèmes de la recherche des hungarica personnels	203

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

Pajorin, Klára: Un fragment de la bibliothèque de David Verbec dans la Bibliothèque d'Histoire Médicale Semmelweis	314
Kókay, György: György Bessenyei et la Hofbibliothek de Vienne	322
Mészáros, István: Quelques livres d'école hongrois ayant un rapport avec Napoléon, du commencement du XIX ^e siècle	327
Boda, Miklós: Un „Guide d'éducation” publié en 1859 et le métier de libraire	332
Batári, Gyula: La première revue de langue hongroise de Bucarest	335
Szilágyi, Ferenc: Une édition illustrée inconnue de „Dorottya” de Csokonai	339
Fried, István: Une édition de Vörösmarty oubliée	343
Sonkoly, István: La revue „Huszadik Század” (1) „Vingtième Siècle” et la musique	346
Markovits, Györgyi: Le „Új Világ” („Monde Nouveau”) de Vienne (1920)	349

ANCIENS IMPRIMÉS HONGROIS

Zsindely, Endre: Albert Szenci Molnár, l'éditeur de l'„Apologie de Bocskai”	353
V. Kovács, Sándor: Un imprimé hongrois nouveau d'Olmütz, du XVI ^e siècle	355
Jankovics, József: Des oeuvres de Miklós Bethlen ayant une provenance douteuse	356
Pavercsik, Ilona: La détermination de la date de parution de quelques imprimés sans date de Lőcse	359

CHRONIQUE

Kókay, György: La revue Allgemeine Literatur Zeitung et le mouvement jacobin hongrois	364
Nagy Sz., Péter: Le répertoire de la revue „Toll” („Plume”)	365
B. Juhász, Erzsébet: Dix siècles de l'art du livre tchèque	369
Rezessy, Zoltán: La science de la publication	370
Róka, Jolán: Publishing History	374
Vásárhelyi, Judit: La bibliographie anglo-saxonne du XVIII ^e siècle reflétée par l'entreprise	375

BIBLIOGRAPHIE

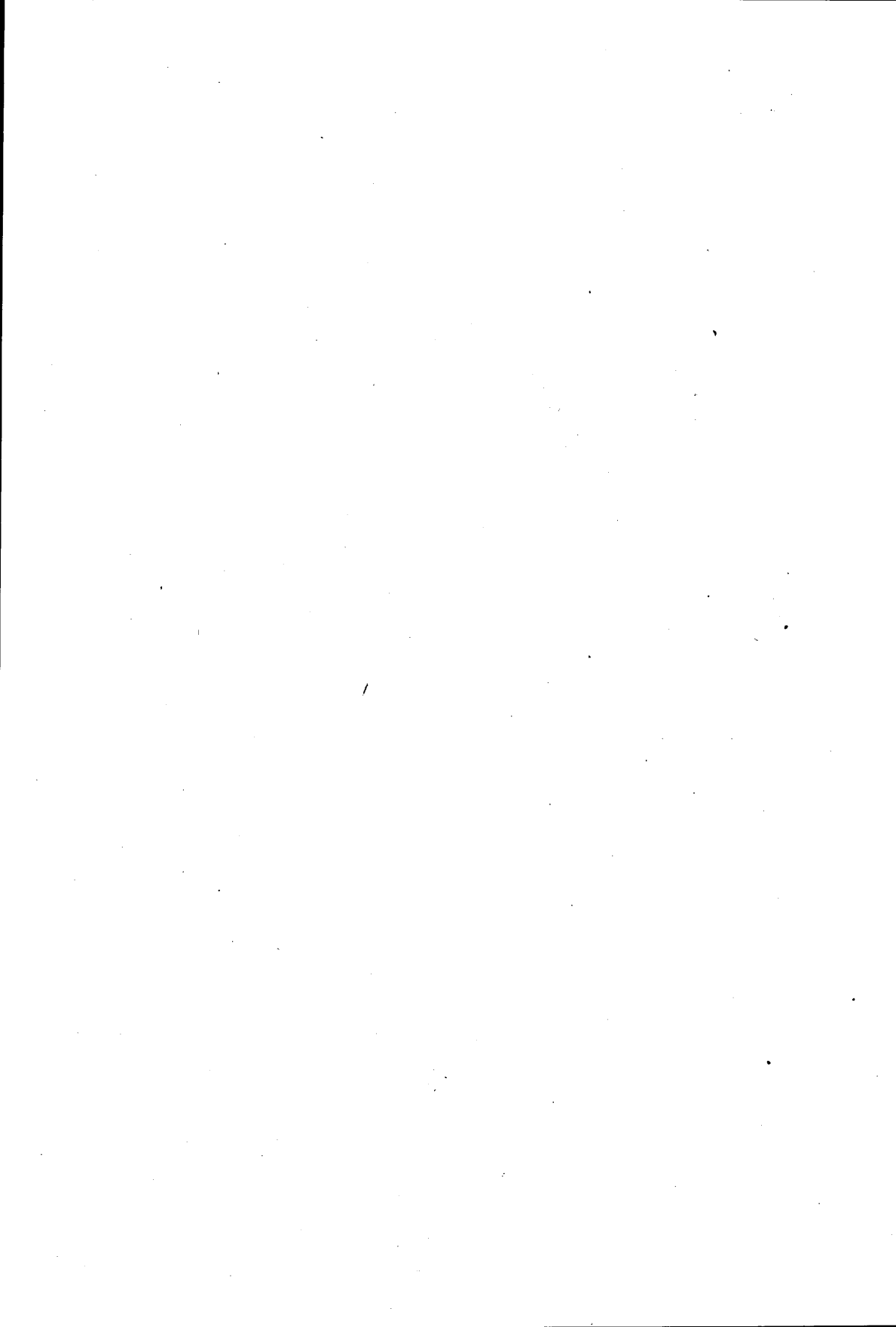
La littérature spéciale de l'histoire du livre en 1977. Rédigée par Edit Madas, László Szelestei N.	376
--	-----

REVUE

La bibliographie de l'éthnographie hongroise 1850—1970. Bp. 1977. (<i>Kemény G., Gábor</i>)	383
Jakó, Zsigmond: Philobiblon Transilvan. Bucureşti, 1977. (<i>Vásárhelyi, Judit</i>)	385
Wehli, Tünde: La bible Admonti, Bp., 1977. (<i>Kovách, Zoltán</i>)	386
La charte mortuaire de Miklós Tótfalusi Kis. Bp. 1978. (<i>Varga, Imre</i>)	387
Le schématisation de Székesfehérvár. 1977. (<i>V. Kovács, Sándor</i>)	388
Des placards politiques hungaro-soviétiques 1917—1977. (<i>Indai, György</i>)	389
L. E. Tatarinova: Isztorija ruszskoj literaturi i zurnalistsziki pervoj polovini XVIII veka. Moszkva, 1974. (<i>Róka, Jolán</i>)	389
L. V. Petrov: Maszszovaja kommunikacija i iszkuszsztvo. Leningrad, 1976. (<i>Róka, Jolán</i>)	390
Bienkowska, Barbara: Staropolski świat ksiązek. Wrocław, 1976. (<i>Hopp, Lajos</i>)	390
Marx, A.: Bibliographical Studies and Notes on Rare Books and Manuscripts in the Library of the Jewish Theological Seminary of America. New York, 1977. (<i>Scheiber, Sándor</i>)	391
Callmer, Christian: Königin Christina. Ihre Bibliothekare und ihre Handschriften. Stockholm, 1977. (<i>Körmendy, Kinga</i>)	392
Laucevičius, Edmundas: XV—XVIII. a. knygu irišimai Lietuvos bibliotekose. Vilnius, 1976. (<i>Rozsonai, Marianne</i>)	394

1828—1978
MEGJELENT AZ AKADÉMIAI KÖNYVKIADÁS
150. ÉVÉBEN

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója.
Műszaki szerkesztő: Sándor István
A kézirat nyomdába érkezett: 1978. VI. 27 — Terjedelem: 15,4 (A/5) iv
78.6084 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György



Ára: 40 Ft

Előfizetés egy évre: 60 Ft

INDEX: 25543
ISSN: 0025-0171
